Bijstandscliënten verplichten tot vrijwilligerswerk kan goed uitpakken. Dat gaat echter niet vanzelf. Mensen willen vaak iets terug doen, maar wel met een activiteit die bij hen past en hen verder helpt.

Werk geeft goed gevoel

Thomas Kampen
verbonden aan de Universiteit van Amsterdam, doet onderzoek naar vrijwilligerswerk door bijstandscliënten

Bijstandscliënten vinden het vrijwilligerswerk vaak te simpel. FOTO ANP

Het recht op een bijstandsuitkering kan voortaan niet meer genoten worden zonder een tegenprestatie te leveren, als het aan het kabinet Rutte ligt. Dit idee werd meteen vertaald als 'verplicht vrijwilligerswerk'. Op zich vinden mensen in de bijstand het best fijn wat terug te kunnen doen, zolang de activiteit aansluit bij hun achtergrond en perspectief biedt.

Volgens de SP is verplicht vrijwilligerswerk dwangarbeid. Dit verwijt is echter ongegrond, omdat een financiële sanctie bij weigering niet zo zwaar is dat dwang ontstaat om het werk te blijven verrichten. Dat heeft de rechter in 2008 al bepaald. De maatregel van het kabinet is echter wel revanchistisch te noemen. Mensen die de overheid links heeft laten liggen, dienen stante pede klaar te staan voor ieder denkbare activiteit.

Het is ook niet terecht dat de oppositie het kabinetsplan als symboolwetgeving afdoet, omdat het niets nieuws zou zijn. Gemeenten werken al langer aan verplichte sociale activering. De Wet Werk en Bijstand geeft gemeenten inderdaad sinds 2004 de ruimte om bijstandscliënten te verplichten tot activering, waarbij vrijwilligerswerk vaak tot de mogelijkheden behoort. Nieuw is echter dat met de voorgestelde maatregel iedereen in de bijstand gedwongen kan worden sneeuw te ruimen of boodschappen te doen voor een buurvrouw, ongeacht of iemand al in een reïntegratietraject zit.

Het kwalijke aan het verplichten van vrijwilligerswerk is niet de verplichting an sich, maar het volledig voorbijgaan aan de behoefte van de geactiveerde. Voor bijstandscliënten staat vaak het vinden van een betaalde baan voorop, ze willen graag werken. Een belangrijke wens is ook dat sociale diensten hun achtergrond in aanmerking nemen bij het selecteren van activiteiten. Activering is logischerwijs op de toekomst gericht, maar veel bijstandscliënten hebben af te rekenen met mislukkingen uit het verleden. Ontslagen worden of failliet gaan, laat vaak diepe sporen na in hun leven. Mensen in de bijstand wenden vrijwilligerswerk aan om hun geschonden levensverhaal te herstellen. Ze vinden het dan ook geen probleem om iets terug te doen voor een uitkering, ze hebben vooral bezwaar tegen het gebrek aan inspraak in wat ze moeten doen.

De politiek verwacht veel van het verplichten van vrijwilligerswerk. Het zou mensen dichterbij de arbeidsmarkt brengen doordat ze wennen aan een werkritme en competenties aanleren. In de praktijk doen bijstandscliënten echter slechts een paar uur per week vrijwilligerswerk. Dit draagt net zo min bij aan structuur in hun leven als vroeg in de ochtend sneeuw moeten ruimen.

De verwachting dat mensen vaardigheden aanleren die op de arbeidsmarkt van pas komen, is ongegrond. Bijstandscliënten zelf vinden hun werkzaamheden als vrijwilliger veelal te simpel om er iets van op te steken of ze leren niet wat ze willen leren. Respondenten grijpen vrijwilligerswerk wel aan om een nieuwe focus te vinden, hun horizon te verbreden of op eigen tempo hun kwaliteiten te ontdekken. Een vrijwilligersorganisatie is voor hen een plek om jezelf te leren kennen en dat is iets anders dan leren werken.

Verplicht vrijwilligerswerk biedt dus niet het gewenste perspectief en sluit niet altijd aan op het verleden van bijstandscliënten, maar het is om andere redenen wel een goed idee. Het helpen van anderen heeft een positief effect. Het gevoel niet afhankelijk te zijn, maar in staat anderen te helpen, geeft voldoening. Het bevalt beter dan verplicht solliciteren. Keer op keer afgewezen worden werkt demotiverend. Een helpende hand verlenen doet het zelfvertrouwen groeien, en het leidt tot relativering van de eigen problemen.

Trouw, 23 december 2010